Redactiunea, Administratiunea şi Tipografia:
BRAŞOVU, piaţa mare, Têrgulŭ Inului Nr. 30.
Scrisorĭ nefrancate nu se primescŭ. Manuscripte nu se retrimitŭ.
Birourile de anunciurĭ:
Braşovŭ, piaţa mare, Têrgulŭ Inului Nr. 30.
Inserate mai primescŭ în Viena R. Mosse, Haasenstein & Vogler (Otto Maas), H. Schalek, Alois Herndel, M. Dukes, A. Oppelik, J. Danneberg; în Budapesta: A. V. Goldberger, Eckstein Bernat; în Frankfurt: G. L. Daube; în Hamburg: A. Steiner.
Preţulŭ inserţiunilorŭ: o seria garmond pe o colónă 6 cr. şi 30 cr. timbru pentru o publicare. Publicărĭ mai dese după tarifă şi învoială.
Reclame pe pagina a III-a o seriă 10 cr. v. a. seu 30 banĭ.

GAZETA TRANSILVANIEI.

ANULU LVI.

„Gazeta“ ese în fiă-care ḑi
Abonamente pentru Austro-Ungaria.
Pe un anŭ 12 fl., pe şése lunĭ 6 fl., pe trei lunĭ 3 fl.
N-rii de Duminecă 2 fl. pe anŭ.
Pentru România şi străinătate:
Pe unŭ anŭ 40 francĭ, pe şése lunĭ 20 fr., pe trei lunĭ 10 fr.
N-rii de Dumineca 8 francĭ.
Se prenumĕră la tóte oficiele poştale din întru şi din afară şi la dd. colectorĭ.
Abonamentulŭ pentru Brasovŭ:
a administraţiune, piaţa mare, Têrgulŭ Inului Nr. 30 etagiulŭ I.: pe unŭ anŭ 10 fl., pe şése lunĭ 5 fl., pe trei lunĭ 2 fl. 50 cr. Cu dusulŭ în casă: Pe unŭ anŭ 12 fl., pe 6 lunĭ 6 fl., pe trei lunĭ 3 fl. Unŭ esemplarŭ 5 cr. v. a. séu 15 banĭ. Atâtŭ abonamentele câtŭ şi inserţiunile suntŭ a se plăti înainte.

Nr. 70. Braşovŭ, Mercurĭ-Joi, 1 (13) Aprilie 1893.

Istoricii români

Clainŭ, Şincai, Bărnuţiu, Laurianŭ, Ilarianŭ şi Hurmuzachi despre unirea cu Biserica Romei, şi despre folósele unirei.

„Dér pentru ce sĕ se îngrópe mitropolia (Bălgradului)? Au nu pentru aceea, ca Românii sĕ fiă supuşĭ némurilorŭ acelora, pe carĭ ei le-au întorsŭ la creştinătate?

Şincai, Cronica An. 1721.

Unirea cu Biserica Romei, aşa cum o făcuse episcopulŭ Atanasie, s'a părutŭ tuturorŭ bărbaţilorŭ noştri luminaţĭ din seculŭ trecutŭ şi din seculŭ presentŭ unŭ pasŭ fórte greşitŭ în ce privesce viitorulŭ acestei bisericĭ şi viitorulŭ naţiunei române din Transilvania.

Décă unirea nóstră cu Biserica Romei, chiar aşa cum o făcuse episcopulŭ Atanasie, ne-a adusŭ în timpŭ de 200 de anĭ biserica română de Alba-Iulia în situaţiunĭ atâtŭ de grele, totŭdéuna în periculŭ de a fi contopită în biserica ungurésca, totŭdéuna unŭ focariu viu de desbinărĭ între Românii Transilvaniei, cu atâtŭ mai periculósă este catolisarea séu schimbarea totală a credinţei nóstre, ce o făcŭ mitropolitulŭ Vancea la anii 1872 şi 1882.

Spre a-ne pute da bine séma despre adêncimea abisului, în care este aruncată biserica şi naţiunea română din Transilvania prin decisiunile celorŭ două concilii ale mitropolitului Vancea, este datorinţa nóstră sĕ cercetămŭ şi sĕ cunóscemŭ părerile şi vederile neinteresate ale celorŭ mai marĭ bărbaţĭ ai noştri naţionalĭ asupra unirei şi asupra periculelorŭ, ce conţine acéstă legătură cu catolicii, pentru biserica şi pentru naţionalitatea nóstră.

Étă ce ne spune Părintele **Samuilŭ Clainŭ** în privinţa unirei: cum fŭ înşelatŭ mitropolitulŭ Teofilŭ cu mărturisirea credinţei în limba latinéscă, pe care dênsulŭ nu-o pricepea; cum despoiară Iesuiţii pe episcopii noştri de titlulŭ şi de prerogativele de mitropolitŭ; cum suprimară vechiulŭ titlu de Mitropolie a Belgradului; cum falsificară aceştĭ Iesuiţĭ, misionarii Propagandei din Roma, o diplomă împĕrătéscă, prin care puseră în capulŭ episcopului unŭ teologŭ iesuitŭ; cum fabricară alte două instrucţii în numele Papei şi în numele archiepiscopului din Strigonŭ; cum persecutară Iesuiţiĭ pe episcopulŭ Inocenţiu Clainŭ, care voia sĕ scape de ei; cum cercau Iesuiţii încă de atuncĭ, ca de aci înainte sĕ fiă dênşii episcopĭ ai Româniilorŭ de Alba-Iulia.

„Făcŭ paterulŭ Barani, ḑice Samuilŭ Clainŭ, mărturisirea unirei cu biserica Romei în limba latinéscă, care limbă Teofilŭ nu o înţelegea, în care nu se scie din ce pricină n'au datŭ Barani episcopului titula de Mitropolitŭ şi de Archiepiscopŭ“ . . . .

„Pe lângă acésta pater Hevenesi, provincialulŭ Iesuiţilorŭ, a lucratŭ, de s'au pusŭ pe lângă episcopŭ unŭ theologŭ (catolicŭ) . . . . Se mai află în archivulŭ dela Blaşiu încă două instrucţii, una dela Papa, alta dela archiepiscopulŭ Strigonului Colonits, prin care autoritatea episcopului românescŭ fórte se ciontă, ér puterea teologului (catolicŭ) într'atâta se lăţesce, câtŭ Episcopulŭ se póte ḑice a fi numai vicariulŭ teologului. Multŭ au stătutŭ Iesuiţii de episcopulŭ Atanasie, ca sĕ iscălésca acele instrucţii, ci Episcopulŭ nicidecum n'a vrutŭ a le iscăli, că au cunoscutŭ măestria Iesuiţilorŭ. Tóte aceste trele (diploma a doua leopoldină şi instrucţiile) se socotŭ a fi numai scorniturile (falsificările) Iesuiţilorŭ, carĭ în totŭ chipulŭ voiau sĕ stăpânéscă peste clerulŭ românescŭ. Aşa Românii mai de multŭ într'unŭ chipŭ, acuma altmintrelea au fostŭ asupriţĭ.“

„Pricina, că titula Mitropoliei mai în urmă s'au adusŭ supt îndoială, au fostŭ, că Barani în cartea Mărturisirei Unirei şi în protestaţia, ce au datŭ clerulŭ, care au fostŭ latinesce, pre Episcopŭ nu l'au întitulatŭ Archi-episcopŭ, şi sminta acésta n'au pututŭ Atanasie sĕ o bage în sémă, fiind-că n'au sciutŭ latinesce“.

Ear despre intrigile Iesuiţilorŭ în timpulŭ episcopului Inocenţiu Clainŭ, se esprimă Samuilŭ Clainŭ astfelŭ:

„Theologulŭ Ianoşŭ era omŭ trufaşŭ şi voia pe episcopŭ sĕ-lŭ supună de totŭ, ci episcopulŭ nu se lăsă . . . . Decĭ Balog (Iesuitulŭ) au datŭ spate episcopului cu alţĭ iesuiţĭ . . . . şi cu Petru Aronŭ vicarulŭ şi cu alţĭ străinĭ şi aşa cu toţii părără pe episcopulŭ la Maria Theresia, băgându-i de vină, cumcă în săborŭ ar fi ḑisŭ, au legea vĕ veţĭ muta, au de mijlocirĭ vĕ veţĭ gândi, cumcă lasă sĕ se citéscă în biserică cărţĭ neunite . . . cumcă de va rĕmâné elŭ episcopŭ, unirea nu va păşi mai departe, cumcă naţia românéscă . . . nice nu-şĭ aduce aminte de privilegiile, carĭ episcopulŭ în numele naţiei şi alŭ clerului le cere dela împĕratulŭ.“

Ear după eşirea episcopului Clainŭ din Ardélŭ „în poporŭ se audiau aşa cuvinte, cumcă Clainŭ pentru aceea au eşitŭ din ţéră, pentru că au vĕḑutŭ, că unirea nu e bună, şi i-au părutŭ rĕu, că au unitŭ atâta mulţime de suflete, din care causă se întorceau la neunire.“

„(Episcopulŭ) Klainŭ aducându-şĭ aminte de rĕutăţile, ce le-au făcutŭ Iesuiţii episcopului, în an. 1746 in 10 Sept. au slobodiţŭ asupra teologului (catolicŭ) o anatemă în scrisŭ, şi o au trimisŭ la Aronŭ sĕ-o publice prin diecesă şi pe teologŭ sĕ-lŭ gonéscă afară din curte.“

Ear de altă parte Iesuiţii cercau încă de pe atuncĭ sĕ se facă dênşii episcopĭ în mitropolia de Alba-Iulia. Samuilŭ Clainŭ scrie în acéstă privinţă:

„Episcopulŭ unitŭ „Aronŭ“, după alegerea sa ca episcopŭ, „s'au dusŭ la Viena unde multă împedecare a avutŭ dela teologulŭ iesuitŭ Pater Salbek, care voia sĕ fiă episcopŭ, séu măcarŭ vicarŭ.“*)

Sĕ vedemŭ acum, carĭ erau părerile despre unire ale unui bărbatŭ atâtŭ de luminatŭ, cum a fostŭ **Şincai**, care nu înceta sĕ ne rechieme în continuu la consciinţa drepturilorŭ nóstre politice şi bisericescĭ.

Sĕ vedemŭ, ce ne spune dênsulŭ, despre recunóscerea Papei ca capŭ alŭ bisericei creştine şi despre folósele, ce le au avutŭ Românii din unire.

Vorbindŭ despre unirea, ce o făcuse cu biserica Romei Ioaniţiu, domnulŭ şi împĕratulŭ Româniilorŭ şi alŭ Bulgarilorŭ pe la a. 1202, Şincai se esprimă astfelŭ:

„că Românii şi Bulgarii prin chrisovulŭ lui Ioanichie (prin care se unesce cu biserica Romei) **nu şi-au lăsatŭ legea şi obiceiurile cele mai dinainte**, ci numai aşa s'au supusŭ bisericei Romei, ca sĕ ţie pe Papa celŭ mai ântâiu între patriarşĭ şi sĕ nu huléscă pe latinĭ şi obiceiurile lorŭ, **cum au făcutŭ şi cei din Ardélŭ, când s'au unitŭ.**“

„Eară Ruşiĭ din Poloniĭ şi Ungaria nu bine au lucratŭ, când au adăugatŭ în simbolulŭ credinţei cuvintele: „şi din Fiulŭ“, căcĭ legea şi obiceiulŭ celŭ vechiu au trebuitŭ ţinutŭ. Aşa ar fi fostŭ unirea adevĕrată, ca apusenii sĕ ţie obiceiurile sale şi rĕsăritenii éră ale sale şi unii pe alţii sĕ nu se huléscă“ (Chronica, an. 1202.)

Ear despre unirea Româniilorŭ din Ardélŭ cu biserica Romei, Şincai se esprimă astfelŭ:

„care unire n'au statŭ nicĭ nu stă într'alta, decâtŭ sĕ nu clevetimŭ pe cei ce se ţinŭ de biserica Romei pentru obiceiurile lorŭ, ér noi Românii sĕ ne ţinemŭ obiceiurile bisericei rĕsăritului, şi latinii încă sĕ nu se clevetéscă pe noi, căcĭ celea patru punturĭ, care suntŭ între unitĭ şi neunitĭ (cu iertare sĕ fiă de mine) ne cum sĕ le scie românii cei proştĭ şi neînvĕţaţĭ, dér dintre cărturarii românescĭ, încă mulţĭ nu le înţelegŭ, ci numai pleve vorbescŭ, neînţelegêndŭ unulŭ pe altulŭ.“

„Unirea acésta, cum se va arăta la loculŭ sĕu, mai pre urmă numai popilorŭ au folositŭ, că aceştia au dobênditŭ puţină scutinţă cam anevoiă, dér nobilii au rĕmasŭ şi rĕmânŭ cu buzele drâmboiate până astăḑĭ, căcĭ latinilorŭ destulŭ le este, că **înşelândŭ pe Români** în partea lorŭ, au pututŭ învinge cu numĕrulŭ pe calvinĭ, carĭ în sine erau cei mai tarĭ în timpulŭ acela.

„Românii cei proştĭ au gemutŭ sub tirănia până la a. 1785, când s'au milostivitŭ augustulŭ împĕratŭ Iosifŭ II a strica iobăgia, precum se va arăta la anulŭ acela. Baremĭ de ar fi trăitŭ împĕratulŭ Iosifŭ, până când ar fi uşuratŭ şi jugulŭ bieţilorŭ proştĭ, carii nu multŭ s'au uşuratŭ prin stricarea iobăgiei“ (Chronica, An. 1514).

Totŭ Şincai aduce mărturia istoricului Bod Peter, că preoţii românĭ dela 1698 nu aveau nicĭ o sciinţă despre punctele dogmatice:

„Stringându-se soborŭ mare, ḑice Bod Peter, la Belgradŭ sub glóbă de 64 florinţĭ, carele dintre preoţii românescĭ n'ar veni, şi acolo s'au cetitŭ poruncile împĕrătescĭ, carĭ puţini înţelegêndu-le dintre preoţii românescĭ gândea, că ei fără de scirea lorŭ toţĭ s'au boieritŭ. Ci după ce au vĕḑutŭ cu vreme, că totŭ întru acelaşĭ statŭ au rĕmasŭ, au începutŭ a se lăpĕda de unire şi a pofti preoţĭ neunitĭ, carii sĕ le slujéscă“ (Chronica An. 1698).

Totŭ Şincai ne spune, că pe vremile aceste Românii persistau cu ţăria în credinţa lorŭ strămoşéscă:

„Românii din Ardealŭ pe acelea... turburate vremĭ se nevoia sĕ ţină credinţa, care dela începutŭ o au luatŭ şi carea biserica, sfintele săbóră a tótă lumea şi SS. Părinţĭ au învĕţatŭ. Se sfădea grecii cu latinii pentru credinţă, éră Românii nu scia de acele pricĭ ale lorŭ, ci cum am ḑisŭ petrecea întru credinţa şi învĕţătura creştinéscă, care moşii şi strămoşii lorŭ dela începutulŭ bisericei creştinescĭ o au luatŭ.“ (Chronica An. 1696).

Aşa dér de schimbarea religiunei, cum ni-o înfăţişéză manifestulŭ iesuiţilorŭ, şi anume, că noi „primimŭ, mărturisimŭ şi credemŭ tóte, câte le primesce, mărturisesce şi crede Biserica catolică“ potŭ sĕ vorbéscă astăḑĭ numai ómenii fără de studii, şi fără de iubire de biserica nóstră naţională.

Despre Vlădica Atanasie, care făcuse unirea, Şincai relatéză următórele după Cserei:

„Şi mergêndŭ la Viena dela cardinalulŭ Colonicĭ cu mare cinste s'au primitŭ şi i-au aruncatŭ unŭ lanţŭ de aurŭ în grumaḑĭ: acésta i-au fostŭ tótă mergerea înainte, că tocma pre cum lucră draculŭ, de caută voia omului, pênă ce-lŭ aduce la pĕcatŭ, apoi 'lŭ pórtă pe unde vrea, aşa au făcutŭ şi cu Vlădiculŭ, până când l'au apucatŭ în cursă; pentru că popistaşii cu tótă sfiala 'lŭ cinstea până atuncĭ, ér după aceea i-au luatŭ tótă o-

*) Samuilŭ Clainŭ, Inceputulŭ Unirei la Cipariu Acte şi Fragmente pag. 83—104.